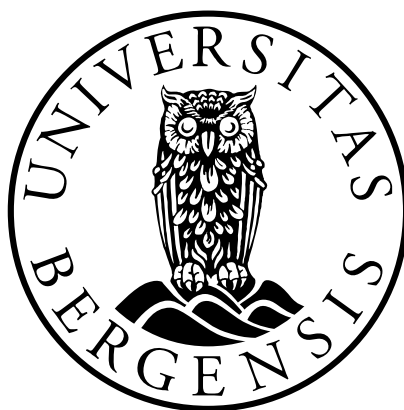

Straff etter dyrevelferdsloven § 37

En gjennomgang av domstolenes straffutmåling

Kandidatnummer: 98

Antall ord: 13009

JUS399 Masteroppgave
Det juridiske fakultet

UNIVERSITETET I BERGEN

08.06.2020

1	INNLEDNING	2
1.1	TEMA OG PROBLEMSTILLING	2
1.2	METODE OG VIDERE FREMSTILLING.....	2
1.3	AKTUALITET	3
2	DYREVELFERDSLOVEN	4
2.1	BAKGRUNN	4
2.2	LOVENS HOVEDTREKK.....	5
2.3	DYREVELFERDSLOVEN § 37	6
3	STRAFFEUTMÅLING I RETTSPRAKSIS	8
3.1	INNLEDNING	8
3.2	PRAKSIS FRA HØYESTERETT	9
3.2.1	<i>Lukas-dommen (HR-2016-295-A)</i>	9
3.2.2	<i>Leo-dommen (HR-2017-1250-A)</i>	13
3.2.3	<i>HR-2019-1645-A</i>	20
3.3	UNDERRETTSPRAKSIS.....	24
3.3.1	<i>TOSLO-2012-184419</i>	24
3.3.2	<i>TSTRO-2015-137298</i>	26
3.3.3	<i>TVTRA-2015-54297</i>	28
3.4	SAMMENFATTENDE VURDERINGER AV RETTSPRAKSIS	30
3.4.1	<i>Utviklingen i straffnivået</i>	30
3.4.2	<i>Forholdet mellom de ulike avgjørelsene</i>	30
4	RETTSPOLITISK DISKURS	32
4.1	LOVGIVERPERSPEKTIVET.....	32
4.1.1	<i>Svensk og dansk lovgivning</i>	32
4.1.2	<i>Sammenfatning – lovgiverperspektivet</i>	34
4.2	DOMSTOLENES UTMÅLINGSPRAKSIS.....	35
4.3	STRAFFERAMMEN SOM DEL AV EN STØRRE DISKUSJON OM DYRS RETTSVERN	37
5	SAMMENFATTENDE KONKLUSJONER	40
6	KILDER	42
6.1	LOVER.....	42
6.1.1	<i>Norsk rett</i>	42
6.1.2	<i>Utenlandsk rett</i>	42
6.2	FORSKRIFTER	42
6.3	FORARBEIDER.....	42
6.4	RETTSPRAKSIS.....	43
6.4.1	<i>Høyesterettspraksis</i>	43
6.4.2	<i>Underrettspraksis</i>	43
6.5	LITERATUR.....	43
6.5.1	<i>Bøker</i>	43
6.5.2	<i>Artikler</i>	43
6.6	ANDRE KILDER	44

1 Innledning

1.1 Tema og problemstilling

Dyrevelferdsloven ble vedtatt i 2009 (*dyrevelferdsloven*) og erstattet Dyrevernloven av 1974. Overtredelser av dyrevelferdsloven er straffesanksjonert etter lovens § 37. Oppgavens hovedproblemstilling er domstolenes straffutmåling etter dyrevelferdsloven § 37 ved vanskjøtsel og ulovlig avlivning av kjæledyr, særlig hunder og katter.

Oppgavens fokus på kjæledyr innebærer en avgrensning mot produksjonsdyr, slik som reindrift og kjøttproduksjon. Avgrensningen gjøres for at oppgaven ikke skal bli for omfattende. Jeg vil likevel se litt på hvordan straffenivået ved vanskjøtsel og avlivning av produksjonsdyr er, i forhold til straffenivået ved vanskjøtsel og avlivning av kjæledyr under punkt 4.2. Pelsdyroppdrett vil ikke behandles. For det første er dette et produksjonsdyr, og for det andre har Stortinget vedtatt at næringen skal avvikles innen 2025.¹

Begrepet *vanskjøtsel* vil i denne avhandlingen brukes for lovbrudd som omhandler alt fra ubehag forårsaket av utstyr som for eksempel strømhalsbånd, til grov vold og neglisjering forårsaket av ulike gjenstander og/ eller utsulting. Med *ulovlig avlivning* menes all form for avlivning som ikke er tillatt i henhold til loven. Eksempler på dette er drukning og vold med døden til følge. Handlinger som strider mot moralen, men som ikke er direkte ulovlige, vil ikke falle inn under denne definisjonen. Det er viktig å presisere at disse ikke er legaldefinisjoner, men en forklaring på hva jeg legger i rekkevidden av disse begrepene.

1.2 Metode og videre fremstilling

Oppgaven søker å gi en fremstilling av gjeldende rett med hovedfokus på straffutmålingen i rettspraksis.

Kapittel to inneholder en sammenligning av lovverkets utvikling fra 1935 til 2009 og hvordan dyrevelferdsloven i hovedtrekk er bygd opp. Deretter går jeg nærmere inn på hvordan dyrevelferdsloven § 37 er strukturert, og hva forarbeidene sier om hvordan bestemmelsen skal forstås.

¹ Lov 21. juni 2019 nr. 63 om forbud mot hold av pelsdyr.

I kapittel tre vil jeg gjennomgå rettspraksis og analysere straffnivået. Videre vil jeg gjennomgå de forhold domstolene typisk synes å vektlegge ved straffeutmålingen. Rettspraksis blir vurdert kritisk opp mot det øvrige rettskildematerialet, slik som blant annet lovens forarbeider og strafferammen under dyrevelferdsloven.

Kapittel fire inneholder en rettspolitisk diskusjon med utgangspunkt i konklusjonene fra kapittel tre. Det vil også bli gjort en komparativ analyse der jeg sammenholder konklusjonene fra kapittel tre med strafferammen i Sverige og Danmark. Deretter vil jeg se på strafferammen som del av en større diskusjon om dyrs rettsvern.

Ambisjonen da jeg startet på oppgaven var blant annet å finne frem til rettspraksis fra de andre nordiske landene, men grunnet koronasituasjonen har jeg måttet begrense meg til kilder som har vært fritt tilgjengelig på internett. Dette har både gjort det vanskelig å få frem alle nyansene i drøftelsen under kapittel fire og rettspraksis fra andre land.

1.3 Aktualitet

Dyr har vært en del av menneskets liv helt siden vår eksistens. Bruken av dyrene er utstrakt, selv om den har endret seg over tid. Før var dyr hovedsakelig noe vi jaktet på for mat og klær, men etterhvert som mennesket utviklet seg har vi benyttet eksempelvis sauer, kuer og griser som produksjonsdyr. Hunder og katter brukes gjerne som kjæle- og utstillingsdyr. Vi bruker også hunder aktivt som arbeidsdyr.²

I nyere tid har mennesker i større grad begynt å respektere dyrene og deres egenverdi. Dyrs rettigheter og meninger om bruken av dyr er i stadig endring. Det får mye fokus av dyrevernsorganisasjoner, sosiale medier, i politikken og i media generelt.

Selv om den aktuelle lovgivningen på området bare er elleve år gammel, har det nå gått såpass lang tid at det har kommet en del rettspraksis. Det er derfor interessant å analysere dette.

Gjennom denne avhandlingen ønsker jeg å belyse forholdet mellom teorien og praksis. Målet mitt er særlig å diskutere om det er behov for endring fra lovgiver, eller om loven fungerer godt i praksis.

² Kristian Martin Haagensen Elvsveen, *Dyrs rettigheter – en analyse av egenverdiestemmelsen i dyrevelferdsloven § 3*, det juridiske fakultet, Bergen, 09.12.2014, s. 3, punkt 1.1.

2 Dyrevelferdsloven

2.1 Bakgrunn

På starten av 1900-tallet ble dyrevernerlover vedtatt i flere europeiske land³, derfor var det en rekke dyrevernerorganisasjoner som la press på Norge. Norges første dyrevernerlov kom i 1935. Deretter kom dyrevernerloven av 1974 som erstattet 1935-loven. Straffeutmålingen var regulert i lovens § 31. I Ot.prp. nr. 27 (1973-1974) fremkommer det at bestemmelsen opprinnelig hadde en strafferamme på bot eller fengsel inntil seks måneder. Dette var videreført fra 1935-loven. Strafferammen var den samme for forsettlig og uaktsomme overtredelser, og forholdet ble regnet som forseelse. Ved gjentagende overtredelser økte straffen opp til ett år fengsel.

Ved lovendring 19. januar 2001 ble strafferammen utvidet til ett år for overtredelser, og tre år for grove tilfeller:

§ 31. «Bryt nokon med vilje eller i aktløyse føresegn gjeven i eller med heimel i denne lova, vert han straffa med bot eller fengsel i opptil 1 år. Er brotet grovt, kan straffa vera bot eller fengsel i opptil 3 år».⁴

I Ot.prp. nr. 68 (1999-2000) begrunnet departementet lovendringen slik på side 3-4:

«Brudd på dyrevernerloven kan være av meget forskjellig karakter og alvorlighetsgrad. Det kan spenne fra små forseelser til grove vannrøkt- og mishandlingstilfeller. Dagens lave maksimumsstraff harmonerer etter departementets mening ikke med den alminnelige rettsoppfatning. Det synes som om domstolene er forsiktige med å legge seg på lovens maksimalstraff, selv for de groveste brudd på loven. Departementet finner det derfor ønskelig å øke den generelle strafferammen og skjerpe strafferammen ytterligere ved grove brudd på loven. Dette vil gi domstolene en større mulighet for å differensiere straffen ut fra alvorlighetsgrad.»

Dyrevelferdsloven § 37 er hovedsakelig en videreføring av dyrevernerloven av 1974 § 31, slik denne ble etter lovendringen i 2001. De to største forskjellene fra 1974-loven til 2009-loven

³ Ot.prp. nr. 3 (1935) om lov om vern av dyr, s. 2.

⁴ Lov 20. desember 1974 nr. 73 om dyreverner.

er at skyldkravet er endret fra uaktsomhet til grov uaktsomhet, og det ble gjeninnført straff for medvirkning.⁵

Ved første øyekast kan det se ut som endringen av skyldkravet ikke harmonerer med det tidligere ønsket om straffeskjerpelse. Begrunnelsen var at straff er samfunnets strengeste reaksjon. Enkelte høringsinstanser mente at det er handlingens straffverdighet, og ikke konsekvens som i første rekke skal bedømmes når man vurderer om straff skal idømmes. Departementet var enig i at skyldkravet skulle skjerpes slik at kun forsettlig og grovt uaktsomme overtredelser skulle straffes. Dette samsvarte også med nye retningslinjer innenfor strafferetten, der det ble påpekt at straff bør forbeholdes forsettlig og grovt uaktsomme overtredelser av loven.⁶ I tillegg fikk forvaltningen adgang til å benytte administrative sanksjoner i større grad. Administrative sanksjoner ble også regnet som mer effektiv og egnet ved uaktsomme og andre mindre overtredelser av loven.⁷ Et eksempel på administrative sanksjoner er å frata noen retten til å holde dyr.

2.2 Lovens hovedtrekk

Dyrevelferdsloven er delt inn i fire kapitler. I første kapittel finner man §§ 1 og 2 som fastsetter lovens formål og virkeområde, samt de generelle bestemmelsene i §§ 3 til 21. De generelle bestemmelsene inneholder hovedsakelig krav og veiledning på alle områder som omhandler dyr.

I kapittel to finner man særlige bestemmelser om dyrehold i §§ 22 til 28. Under dette kapitlet finner man generelle vilkår for hold av dyr.

Både kapittel 1 og 2 inneholder rettslige handlenormer. Det fremkommer av dyrevelferdsloven § 3 at «*[d]yr har egenverdi uavhengig av den nytteverdien de måtte ha for mennesker. Dyr skal behandles godt og beskyttes mot fare for unødige påkjenninger og belastninger*». Dette er den generelle handlenormen alle må forholde seg til når de omgås dyr. De generelle vilkårene for dyrehold fremkommer av § 22. «*Dyr skal bare holdes hvis de kan*

⁵ Inger Helen Stenevik og Cecilie M. Mejdell, *Dyrevelferdsloven: Kommentartutgave*, universitetsforlaget 2011, s. 405

⁶ Ot.prp. nr. 15 (2008-2009) om lov om dyrevelferd, s. 88, pkt. 2.4.8.4

⁷ Ot.prp. nr. 15 (2008-2009) om lov om dyrevelferd, s. 88, pkt. 2.4.8.4

tilpasse seg holdet på en dyrevelferdsmessig forsvarlig måte». I praksis innebærer dette at dyrene skal ha tilgang på mat og vann, det skal gis stell og tilstrekkelig tilsyn.

I kapittel tre oppstilles administrative bestemmelser og sanksjoner i §§ 29 til 37. Det er her man finner hjemmelsgrunnlagene for å sanksjonere brudd på de øvrige bestemmelsene. Selv om loven har en ren straffebestemmelse, har man mulighet til å gjøre andre tiltak ved brudd på loven. Myndighetene kan blant annet gi avgifter og gebyr, føre tilsyn og fatte vedtak, ha midlertidig forvaring av dyr og gi forbud mot aktiviteter omfattet av loven, i tillegg til straff.

Kapittel fire inneholder avsluttende bestemmelser i §§ 38 til 40, herunder gjennomføring og utfylling, endringer i andre lover og ikrafttredelse og overgangsbestemmelser.

2.3 Dyrevelferdsloven § 37

Dyrevelferdsloven § 37 lyder:

§ 37 (1). Forsettlig eller grovt uaktsom overtredelse av bestemmelser gitt i eller i medhold av denne loven eller vedtak gitt i medhold av loven, straffes med bøter eller fengsel inntil 1 år eller begge deler, så fremt forholdet ikke rammes av strengere straffebestemmelse..

(2). Grov overtredelse straffes med fengsel inntil 3 år. Ved vurdering av om overtredelsen er grov, skal det særlig legges vekt på overtredelsens omfang og virkninger, og graden av utvist skyld.⁸

Straffebudet omfatter brudd på bestemmelser og vedtak hjemlet i loven. Dette innebærer at også brudd på forskrifter som for eksempel forskrift om avlivning av hund og katt⁹ kan straffes.

Første ledd er strukturert med skyld- og bebreidelsesvilkår. Dette er alminnelige vilkår for straff etter norsk rett. Skyld må foreligge i gjerningsøyeblikket og omfatte samtlige momenter i straffebudet, hvis det ikke er hjemmel for å gjøre unntak («*dekningsprinsippet*»). Dette

⁸ Lov 19. juni 2009 nr. 97 om dyrevelferd.

⁹ Forskrift 11. oktober 1998 nr. 991 om avlivning av hund og katt.

innebærer at den som bryter dyrevelferdsloven, uten å ha utvist forsett eller grov uaktsomhet, er straffri.¹⁰

Andre ledd hjemler straff for grove brudd på loven, og hvilke momenter som er viktige i vurderingen av om lovbruddet er grovt.

Videre er bestemmelsen strukturert slik at vilkårssiden i rettsregelen ligger innbakt i ulike forbudsbestemmelser i loven. Det vil si at det foreligger en generell strafferamme som må vurderes opp mot de ulike forbudsbestemmelserne. Straffen må vurderes skjønnsmessig ut fra hvilken forbudsbestemmelse som er brutt og hvor grovt dette bruddet er.

¹⁰ Inger Helen Stenevik og Cecilie M. Mejdell, *Dyrevelferdsloven: Kommentarutgave*, universitetsforlaget 2011, s. 407

3 Straffeutmåling i rettspraksis

3.1 Innledning

Det er få dyrevernsaker som kommer til domstolene. De få som blir behandlet, blir ofte rettskraftig avgjort i tingretten. Per dags dato har Høyesterett behandlet 7 saker om dyrevelferdsloven § 37.¹¹ Tre av disse dommene omhandler mishandling i reindrift og kjøttproduksjon, og faller derfor utenfor rammen for fremstillingen. Én dom handler hovedsakelig om overgrep av mindreårige barn, ved siden av seksuell omgang med dyr. Heller ikke denne er aktuell å ha med i oppgaven. Dermed er det bare tre dommer fra høyesterett som er aktuelle.

Høyesterett dømmer i siste instans, og praksis fra Høyesterett vil være den helt sentrale rettskilden i fremstillingen av straffeutmålingen under dyrevelferdsloven § 37. Ettersom utvalget av høyesterettsdommer er såpass begrenset, er det imidlertid også av interesse å bruke en viss tid på underrettspraksis. Både for å få et utfyllende bilde av domstolenes vurderinger, men også for å undersøke om underrettspraksis er i samsvar med Høyesteretts vurderinger og anvisninger.

Høyesterett har selv i HR-2016-295-A kommet med uttalelser som belyser betydningen av praksis fra tingretten og lagmannsretten for Høyesteretts egne vurderinger under straffeutmålingen, se avsnitt 29:

«Dommene gir et visst inntrykk av hvordan man i underrettspraksis ser på straffenivået ved brudd på dyrevelferdsloven. Når Høyesterett nå skal vurdere hva som er riktig straff, må retten imidlertid kunne stille seg relativt fritt til nivået i dommene, jf. den tilsvarende vurderingen i Rt-2011 -10 avsnitt 23.»

Det kan se ut til at Høyesterett synes det er relevant å se hen til nivået i avgjørelser fra underinstansene. På den andre side så tillegges slike vurderinger liten vekt av domstolen. Begrunnelsen for dette er at straffereaksjonene fra tidligere år, indikerer at nivået har vært noe lavere enn det som gjelder nå. Dette har sammenheng med den tidligere nevnte straffeskjerpelsen fra 2001. Begrunnelsen kan også synes å ha en prinsipiell side der

¹¹ Listen fra avansert søk på <https://lovdata.no/pro/#result&id=47385794>

allmennpreventive og individualpreventive hensyn gjør seg gjeldende. Høyesterett står dermed fritt og idømmer den straffen som de anser korrekt.

3.2 Praksis fra Høyesterett

3.2.1 Lukas-dommen (HR-2016-295-A)

Lukas-dommen handler om ulovlig avlivning av hund ved drukning. Dommen er enstemmig.

3.2.1.1 Saksforholdet

Domfelte avlivet en hund ved å binde den til et betongrør og kastet den utfor en bro. Tiltalte og hans samboer overtok hunden Lukas rundt en måned før hendelsen. Hunden var to år gammel, og fordi den var ustabil, pep og tisset inne, hadde de tidligere eierne bestemt seg for at hunden skulle avlives. Dette innså også tiltalte etter noen uker. Tiltalte vurderte å slå den i hodet med en hammer, men var redd for å bomme slik at hunden ville lide. Han vurderte også andre avlivningsmetoder, herunder å bruke veterinær som kostet 2 000 kroner. Han hadde hørt av en bekjent at drukning var en human måte å dø på, og han bestemte seg dermed for å drukne hunden.

I tiltalebeslutningen fremkommer det: «*Han avlivet og håndterte derved hunden i forbindelse med avlivningen på en måte som medførte unødvendig dødsangst samt store og smertefulle påkjenninger for hunden både forut for og ved dødstidspunktet¹²*».

Det er uvisst hvor lenge hunden var ved bevissthet, men lagmannsretten la til grunn at det gikk 3-4 minutter før hunden døde.¹³

3.2.1.2 Rettens vurderinger

Saken dreier seg om en overtredelse av dyrevelferdsloven § 37 første og andre ledd jf. § 12 jf. forskrift om avlivning av hund og katt § 2. I tillegg til dyrevelferdsloven § 37 første og andre ledd jf. § 14 første ledd bokstav a.

I avsnitt 30-33 går Høyesterett inn på de generelle vurderingsmomentene ved straffeutmålingen. Det fremgår i avsnitt 30:

¹² HR-2016-295-A avsnitt 8.

¹³ *Ibid* avsnitt 8.

«Ved fastsettelsen av straff er det først og fremst handlingens grovhet som er styrende. Det betyr at det må stå sentralt hvor mange dyr som rammes, hvor stor lidelse de er påført, og graden av skyld».

Dette følger av ordlyden i dyrevelferdsloven § 37 andre ledd, og innebærer at handlingens grovhet skal vurderes nærmere ut ifra følgende tre vurderingsmomenter; antall dyr, lidelsens omfang/intensitet og graden av skyld.

Videre fremhever Høyesterett at *«en streng straff understreker at dyr skal behandles med respekt»*.¹⁴ Her ser man at Høyesterett trekker frem formålet med Dyrevelferdsloven som nettopp er *«å fremme god dyrevelferd og respekt for dyr»*, jf. § 1.

Endelig synes retten å peke på betydningen av allmennpreventive hensyn i saker der det straffbare forholdet er avdekket uten tilståelse eller medvirkning fra overtrederen.

«Videre er det, [...], generelt vanskelig å oppdage brudd på dyrevelferdsloven. Allmennpreventive hensyn tilsier at det reageres med en viss styrke når man har avklart at det foreligger brudd». «Det er også et moment at husdyr helt og fullt er prisgitt menneskene som har ansvar for dem».¹⁵

I avsnitt 34-41 går Høyesterett inn på selve straffeutmålingen og begrunner hva de har lagt vekt på i avgjørelsen. Førstvoterende startet drøftelsen med å se på hva lovgiver tenkte om avlivning ved forberedelsen av dyrevelferdsloven. Det trekkes frem at det ved forberedelsen til dyrevelferdsloven ble vurdert om det skulle kreves særskilt begrunnes for at man lovlig kunne avlive dyr. Resultatet ble at *«[l]oven skal bidra til at dyr skal ha det godt mens de lever, og at de blir avlivet på forsvarlig måte»* (Ot.prp. nr. 15 (2008-2009 side 45).

Høyesterett påpeker at det derfor ikke er avlivningen i seg selv som er straffbar, men måten det ble utført på. Dette er også i tråd med de tre vurderingsmomentene som er nevnt over.

Videre mener Høyesterett at det er naturlig å bedømme både avlivningen og voldshandlingen – at hunden ble bundet til et betongrør og kastet ut fra en bro og ned i vannet – under ett, da begge forholdene er tett forbundet.

¹⁴ *Ibid* avsnitt 31.

¹⁵ *Ibid* avsnitt 32 og 33.

Lidelsesgrad

Graden av lidelse er et av tre momenter som utgjør grovhetsgraden i handlingen. Det avgjørende er ikke om dyret faktisk opplevde lidelse, men om handlingen var egnet til å skape lidelse, se avsnitt 36. Det vil være svært vanskelig å kunne avgjøre om et dyr faktisk har lidt. Dette gjelder selv om dyret overlever, blant annet fordi dyr ikke kan kommunisere på samme måte som mennesker. At vurderingen er objektiv er også viktig av samme hensyn. Det er vanskelig for mennesker å subjektivt vurdere smerten et dyr har lidt. Varigheten av lidelsen er også av betydning fordi det naturlig nok er verre desto lenger lidelsen pågår.

Vurderingen for retten er derfor å se på det objektive forholdet ved saken, og ikke det subjektive. Dette fremkommer i avsnitt 36 hvor Høyesterett uttaler «*[d]et er derfor av underordnet betydning om det skulle være som forsvareren har anført, at funn ved obduksjonen tyder på at hunden ble slått bevisstløs da den traff vannet*».

I vurderingen av lidelsesgraden vil tidsmomentet være av interesse. Hvor lenge dyret har vært utsatt for lidelse kan være med på å avgjøre om handlingen er grov eller ikke. Dette vektlegger Høyesterett i avsnitt 37: «*Men belastningen var heldigvis nokså kortvarig sammenlignet med en del av de andre tilfellene av brudd på dyrevern- eller dyrevelferdsloven som rettspraksis gir eksempler på*».

Måten Høyesterett vurderer lidelsesgraden på viser at det er en samlet vurdering. Det er «egnetheten» til å skape lidelse som vurderes, og ikke om dyret faktisk opplevde lidelse som er viktig. Selv om det er en objektiv vurdering, er det rimelig å legge til grunn at dersom det foreligger bevis på faktisk lidelse, kan dette være relevant som ledd i en konkret vurdering. Om det er praktisk vil være en annen vurdering. Hvis dyret gir uttrykk for sterk lidelse, slik vitner blant annet beskrev i Leo-dommen, burde ikke bare handlingens egnethet være relevant for vurderingen, men også den beviste subjektive lidelsen.

Skyldgrad

Det er i tråd med norsk strafferett at skyldgraden er med på å avgjøre hvor grovt et tilfelle skal anses. Selv om man har foretatt en handling med en noenlunde god hensikt, er det graverende at man forsettlig handler i strid med loven. Det er det faktiske forholdet som må være avgjørende selv om det foreligger formildende omstendigheter. Det fremkommer i avsnitt 38 at «*[d]et bidrar til å gjøre forholdet grovt at As handling var forsettlig og overlatt – han*

hadde tid til å komme på bedre tanker. Men det har på den annen side en viss vekt at A, selv om han burde visst bedre, trodde dette var en human måte å avlive hunden på».

Høyesterett nevner at det ikke er gitt hvor strengt et slikt tilfelle skal straffes, men at ti måneder etter fradrag for tilståelse slik aktor har lagt frem er vesentlig for strengt. Et argument som benyttes er at en straff på ti måneder ikke vil stå i et rimelig forhold til et realistisk straffenivå for de store dyrevernsakene. Det blir også argumentert med at det skal nok så mye til for å komme opp i en straff av fengsel i ti måneder i andre saker, som for eksempel kroppskrenkelser eller uaktsomt drap.¹⁶

På denne bakgrunn kom Høyesterett til at lagmannsrettens utgangspunkt om fengsel i 120 dager var riktig. Samtidig påpeker førstvoterende at dette *«innebærer en vesentlig skjerping av straffenivået sammenlignet med [...] praksis fra Høyesterett under dyrevernsloven»*.¹⁷

Samtidig måtte Høyesterett, i samsvar med straffeloven 1902 § 59 andre ledd, ta hensyn til at en tilståelse kan føre til straffereduksjon. I ovennevnte straffelov handler § 59 om forening av rettighetstap med andre straffer. Tiltalte hadde selv meldt seg til politiet, og Høyesterett kom derfor til at lagmannsrettens straff på fengsel i 90 dager burde bli stående.¹⁸

Når Høyesterett tar hensyn til at straffenivået i denne saken, som utgangspunkt burde settes til fengsel i 120 dager så vil dette trolig innebære en kraftig skjerping i forhold til dyrevernsloven. Dette kan man særlig tenke seg fordi at 120 dager er nærmere fire måneder og maksimalstraffen før departementet innførte strengere straffer, var fengsel i seks måneder.

3.2.1.3 Merknader

Dommen fremstår etter mitt syn velbegrunnet, fordi den er godt forankret i domspremisser og rettskildene. Avgjørelsen har også blitt en rettesnor for videre saker om straffeutmåling under dyrevelferdsloven § 37.

På den annen side står respekt for dyr og dyrs egenverdi sentralt i den nye dyrevelferdsloven. Forarbeidene til loven tydeliggjør at grov dyremishandling er handlinger der straffverdigheten

¹⁶ *Ibid* avsnitt 39.

¹⁷ *Ibid* avsnitt 40.

¹⁸ *Ibid* avsnitt 42.

tilsier at strengere straffer bør idømmes.¹⁹ Lovgiver var misfornøyd med rettskulturen rundt dyremishandling og ville gjøre det lettere for domstolene å idømme strengere straffer. På denne bakgrunn kan det også være grunn til å spørre seg om ikke lovens formål og forarbeider tilsa en enda strengere straff. Det kan tilsynelatende virke som at terskelen for hva som anses å være «grovt» etter domstolenes oppfatning, er høy.

3.2.2 Leo-dommen (HR-2017-1250-A)

Leo-dommen ble avsagt et år etter Lukas-dommen og handler om ulovlig bruk av strømhalsbånd i forbindelse med trening av hund. Dommen ble avsagt med dissens 4-1.

3.2.5.1 Saksforholdet

Domfelte hadde påført en schäferhund et strømhalsbånd for å hindre hunden i å bjeffe. Leo kom til tiltalte 30. mars 2014, da den var to måneder gammel. Som følge av at valpen var stresset og bjeffet mye, anskaffet tiltalte et strømhalsbånd.

Da Leo bjeffet fikk han muligens flere kraftige støt, som ifølge tiltalte varte nærmere ett halvt minutt. Leo pep og skrek og ble veldig skremt. Flere vitner har sagt at Leo virket hysterisk og prøvde å vri seg ut av halsbåndet, samtidig som det virket som at det kom et støt nummer to som varte i 20-30 sekunder. Tiltalte holdt Leo og fikk tatt av halsbåndet, og dette ble deretter kastet. Det ble bare brukt en gang.

Etter denne hendelsen var Leo fortsatt urolig, virket stresset og bjeffet mye. Tiltalte skaffet et såkalt «intelligensbånd» etter anbefaling fra en som hadde erfaring med hundehold. Båndet er batteridrevet og består av et bredt nylonbånd med to elektroder som står inn mot hundens strupehode. Når hunden bjeffer sender halsbåndet ut et lyd støt. Hvis hunden fortsetter å bjeffe innen 30 sekunder, vil det gis en elektrisk impuls – et elektrisk støt – på to sekunder²⁰.

Lagmannsretten trakk i sin avgjørelse frem at det var vanskelig å være sikker på hvor mye båndet ble brukt, men at det må ha vært hyppig ettersom det både var på tur og tidvis da han sto bundet ved huset eller var i hundegården. Det trekkes blant annet frem «*at flere har*

¹⁹ Vels, Katrin og Malin Prytz, «bekymrende utvikling i rettspraksis for dyrevelferds kriminalitet», *Folkebladet*, 2. desember 2019, siste avsnitt. [debatt]

²⁰ HR-2017-1250-A avsnitt 13.

bekreftet at bruken hadde en effekt på Leo, og at en utløsning av strømstøt ti til femten ganger indikerer at båndet ofte var i bruk».²¹

Leo ble avlivet 24. august 2015, som et resultat av at han hadde fått våteksem i halsregionen og begynt å bite.

3.2.5.2 Rettens vurderinger

I denne saken vurderer Høyesterett både lovanvendelsen (om det overhodet er tale om «vold» i dyrevelferdslovens forstand) og straffeutmålingen. Selv om lovanvendelsen som utgangspunkt faller utenfor temaet i denne avhandlingen har jeg valgt å ta det med fordi jeg vurderingene etter mitt syn kaster lys over resonnementene under straffutmålingen.

Lovanvendelse

Spørsmålet var om tiltalte kunne straffes for å ha utøvd «vold» mot hunden Leo, jf. dyrevelferdsloven § 14 bokstav a, jf. § 37.

Dyrevelferdsloven § 14 bokstav a hjemler forbud mot å «utøve vold mot dyr». Det er dermed nødvendig å nærmere definere hva som betegnes som «vold». I dommen drøfter Høyesterett veldig inngående hva som ligger i begrepet «vold», og om bruken av de ulike halsbåndene faller inn under ordlyden av dette begrepet. Grunnet at dette faller litt utenfor oppgavens kjerne, vil jeg kun ta med det jeg mener er vesentlig for å forstå straffutmålingens begrunnelse.

I avsnitt 21 går Høyesterett inn på hva som omfattes av begrepet «vold». Dette er forklart i Ot.prp. nr. 15 (2008-2009) på side 103:

«Første ledd bokstav a) omfatter vold og voldshandlinger, d.v.s. handlinger som etter allmenn samfunnsmoral oppfattes som klanderverdige. Kjernen i voldshandlinger er at man bevisst eller uaktsomt påfører dyr påkjenninger og belastninger eller utsetter det for sterke aversiver, som ikke er nødvendige av hensyn til dyret selv eller annet legitimt formål.»

I henhold til det nevnte forarbeidet vil begrepene omfatte både fysiske og psykiske påkjenninger og belastninger, og de fremhever at *«ulovlig bruk av smertevoldende dressurmidler kan være eksempel på vold mot dyret»*.

²¹ *Ibid* avsnitt 15.

At begrepet «vold» innebærer både psykisk og fysisk karakter, støttes også av Stenevik og Mejdell i kommentarutgaven til dyrevelferdsloven fra 2011: *«Sjokkartet påvirkning av dyrs sanser, i form av høy lyd, skarpt lys eller lukt, bør, etter en vurdering av tilfellet, kunne anses som vold etter denne bestemmelsen»* (s. 174).

Høyesterett stiller seg bak disse tolkningene, og konkluderer med at det ikke er tvilsomt at bruken av det første halsbåndet var utøvelse av vold etter dyrevelferdsloven § 14 bokstav a.

Ved bruken av det andre halsbåndet, ble det imidlertid reist spørsmål om den nedre terskelen for det straffbare etter loven. I Ot.prp. nr. 15 (2008-2009) på side 50 er det presisert at lovfestingen av konkrete forbud er begrenset *«til spesielt klanderverdige handlinger som ikke er knyttet opp mot enkelte dyrearter eller driftsformer»*.

Høyesterett mener imidlertid at det ikke foreligger *«holdepunkter for et generelt vilkår om at handlingen må være kvalifisert klanderverdig»*²².

Det er flere momenter som kan få betydning for grensdragningen. To av momentene som skal tas i betraktning av om det foreligger «vold» etter loven, er graden av voldsomhet og handlingens krenkende karakter. I kommentarutgaven til dyrevelferdsloven på side 174-175 blir det uttalt:

«Voldshandlingen må avgrenses nedad mot de mer lempelige irettesettelser i oppdragelsesøyemed, enten de er av fysisk eller psykisk art. [...] Poenget er at reaksjonen må stå i rimelig forhold til «forseelsen». Momenter i vurderingen av om en slik refselse utgjør vold, er styrke og preg av krenkelse, sml. Andenæs (2008) s. 68. I tillegg må handlingen være egnet til å endre dyrets adferd i riktig retning».

I Leo-saken var det snakk om handlinger utført i oppdragelsesøyemed, ikke dyremishandling. Av utsagnet på side 174-175 i kommentarutgaven til dyrevelferdsloven, kan det dermed tolkes som at bruk av det andre halsbåndet i denne saken ikke kan anses som vold.

I forskrift 14. mars 2008 om bruk av elektrisk strøm ved trening av hund følger det av § 3 at bruk av strømhalsbånd er forbudt. Samtidig fremgår det av bestemmelsen at det finnes konkrete unntak.

²² HR-2017-1250-A avsnitt 25.

Den overnevnte forskriften er gitt med hjemmel i dyrevelferdsloven § 8, som fastslår at den som holder dyr skal påse at utstyr som benyttes til dyr «*er egnet til å ivareta hensynet til dyrenes velferd.*»

Etter førstvoterende sin oppfatning var det ikke selve strømhalsbåndet og den smerte og ubehag dette medførte, som var avgjørende ved den konkrete vurderingen. Problemet var at strømstøtene ble utløst automatisk hvis hunden bjeffet og det derfor ikke ble tatt hensyn til årsaken til bjeffingen. Det påpekes i avsnitt 32 at «*[e]t vesentlig moment er videre at hunden blir fratatt muligheten til å utøve naturlig adferd.*»

Bjeffing er en del av hundens naturlige adferd og hundens språk. Hunder reagerer på mange ulike ting med å bjeffe, dermed vil det å straffe all bjeffing uavhengig av årsak være problematisk.

Høyesterett konkluderer i avsnitt 34 med at bruken av halsbåndet må anses som utøvelse av «vold», jf. dyrevelferdsloven § 14 bokstav a, jf. § 37.

Endelig vurderer Høyesterett om bruken av halsbåndet som ikke ga strøm, faller inn under forbudet mot å utøve vold mot dyr. Det vektlegges at Leo allerede hadde erfart at dersom han bjeffet ville det bli gitt støt. At strømhalsbåndet nå var uten batterier og dermed ikke kunne gi støt, hadde ikke Leo mulighet til å forstå. I realiteten var dette en fortsettelse av voldsutøvelsen som strømhalsbåndet utgjorde, og Høyesterett konkluderte dermed med at dette tilfellet også naturlig måtte falle innenfor en forståelse av dyrevelferdsloven § 14.²³

Straffutmålingen

Ved fastsettelsen av straff henviser førstvoterende i avsnitt 30 til Lukas-dommen. Det tas også i Leo-dommen utgangspunkt i handlingens grovhet som skal vurderes nærmere etter de tre vurderingsmomentene.

Som det fremkommer av lovanvendelsesvurderingen over, gjaldt straffutmålingen i denne saken to forhold. Det første var overtredelsen av § 3 i forskrift om bruk av elektrisk strøm ved trening av hund. Det andre er overtredelsen av § 14 bokstav a som hjemler forbudet mot å utøve vold mot dyr.

²³ *Ibid* avsnitt 36.

Skyldgrad

Høyesterett innleder vurderingen av grovhet med å vurdere skyldgrad, et av tre momentene som ble trukket frem i Lukas-dommen.

Høyesterett viderefører lagmannsretten sin vurdering i avsnitt 39: *«Hva gjelder overtredelsen av § 3 i forskrift om bruk av elektrisk strøm ved trening av hund, kom lagmannsretten til at A ikke var i en uvitenhet som gir grunnlag for straffrihet, og at bruken av det første halsbåndet var grovt uaktsomt, mens bruken av det andre var forsettlig».*

Overtredelsen i seg selv ble imidlertid ikke ansett som grov. Etter dyrevelferdsloven § 37 andre ledd skal det særlig legges vekt på overtredelsens omfang og virkninger i vurderingen av om overtredelsen er grov. I denne saken var det kun snakk om ett dyr og intensjonen med bruken av strømhalsbåndene var å gi Leo et bedre liv. Dette ble tillagt vekt sammen med det faktum at bruken hadde vært relativt begrenset i tid og omfang. Ettervirkningene var heller ikke påvist negative for Leo, i den grad at tilfellet kunne anses som grovt.

I forbindelse med overtredelsen av § 14 bokstav a som var forsettlig, men ikke grov henviser Høyesterett igjen til lagmannsretten i avsnitt 41: *«Volden er utført med forsett. A var klar over at bruken medførte smerte og ubehag for Leo. Hun tilføre ham smerten bevisst med det formål å avgrense hans stressende væremåte, herunder bjeffingen».*

Forholdet til tidligere rettspraksis

I en straffeutmåling vil det være naturlig å se hen til tidligere rettspraksis på samme rettsfelt, for å se om det er sammenfallende tilfeller som tilsier lik eller tilnærmet lik straff. Høyesterett henviser til to saker fra 2016 der de utmålte straff for brudd på dyrevelferdsloven. Både i HR-2016-295-A (Lukas) og HR-2016-2285-A ble det ansett å være grove overtredelser som hadde karakter av dyremishandling.

Handlingene i Leo-saken skjedde som ledd i oppdragelse av en hund. Voldsutøvelsen var etter Høyesterett sitt syn liten, og intensjonen var å gi hunden et godt liv. Dermed mente Høyesterett at straffeutmålingen i de to dommene ikke hadde overføringsverdi til Leo-saken.

Her kan det være grunn til å være kritisk til Høyesteretts argumentasjon: I Lukas-dommen ble det tillagt en viss vekt at domfelte hadde vurdert avlivning ved drukning som den mest humane måten å avslutte livet til hunden på, samt at han hadde avverget en avlivning tidligere

i håp om å kunne hjelpe hunden. Til tross for dette ble overtredelsen ansett som grov. Det underliggende formålet i begge dommene, var at hunden skulle ha et godt liv. Etter mitt syn kunne Lukas-dommen hatt mer overføringsverdi, enn det Høyesterett mener. I Leo-dommen virker det som at eierne har skapt en frykt hos Leo, slik at han var redd selv om de hadde tatt ut batteriene. Når man ser på Høyesteretts vurderinger i Leo-dommen virker det som terskelen for at lovbruddet er grovt, er høyt. Spørsmålet som bør stilles er hvor denne terskelen faktisk går. Hvis man ser på selve lovbruddet i denne saken kan det objektivt se ut som det er grovt, samtidig har Høyesterett vektlagt formålet til A som formildende. Hvis man derimot leser Lukas-dommen, kan det se ut til at lidelsesvurderingen som førte til at voldsbruken ble ansett som grov var objektiv. Da er det kanskje noe underlig at Høyesterett i Leo-dommen kommer til at formålet var formildende, selv om det ikke utgjør en forskjell for dyret hva formålet til mennesket som utøvde volden var.

Formålsbetraktninger og varighet

Etter at Høyesterett har vurdert skyldgraden vurderes det andre momentet som er oppstilt i Lukas-dommen. Lidelsesgraden blir vurdert i lys av formålet med loven. I denne vurderingen vil hvor lenge lidelsene har pågått være interessant.

Det overordnede formålet med forbudsbestemmelsene i dyrevelferdsloven er hensynet til dyrs egenverdi og å beskytte dem mot fare og unødige påkjenninger og belastninger, jf. dyrevelferdsloven § 3. En forsettlig overtredelse av bestemmelsen som uttrykkelig forbyr bruk av strøm i oppdragelsesøyemed, strider dermed klart med formålet til loven.

Etter loven kan man idømmes bøter eller fengsel inntil et år dersom overtredelsen ikke er grov, jf. dyrevelferdsloven § 37. Det kan virke som at Høyesterett i utgangspunktet tenkte å idømme bøter for lovbruddet. Høyesterett kom likevel til at det burde reageres med en kort fengselsstraff både fordi bruken pågikk over en relativt lang tidsperiode og fordi det påførte hunden unødige belastninger.

I avsnitt 44 viderefører Høyesterett lagmannsretten sin uttalelse: *«Med støtte i den sakkyndiges forklaring for lagmannsretten, finner flertallet videre at Leo gjennom bruken av halsbåndet er påført stress, begrensning i sin livsutfoldelse, og at han gjennom dette har blitt kuet. Dette må legges til grunn selv om flere har forklart at Leo fremsto som roligere. Den sakkyndige har særskilt påpekt at uregelmessig bruk av båndet gjorde tilværelsen*

uforutsigbar for Leo. Når han ikke visste når og hvorfor straffen kom, ble livet for Leo vanskeligere».

Allmennpreventive hensyn

Ved straffeutmålingen kan allmennpreventive hensyn begrunne en strengere straff. Allmennpreventive hensyn er «*hensyn som tilsier at strafferettslige tiltak må iverksettes for å forhindre lovbrudd blant befolkningen generelt*». ²⁴ Et av målene bak allmenn preventive hensyn er at straffen på lang sikt skal virke moraldannende og avskrekkende. ²⁵ I avsnitt 45 henviser Høyesterett til lagmannsrettens sin begrunnelse for bruk av allmennpreventive hensyn: «*Hensynet til allmennprevensjon og en effektiv håndheving av forbudsreglene i dyrevelferdsloven må [...] være sentrale utgangspunkter for den konkrete straffutmålingen*».

Påtalemyndighetenes påstand om fengsel i 60 dager var vesentlig for streng etter Høyesterett sitt syn. De stilte seg bak straffen på 15 dager fengsel, slik tingretten hadde utmålt.

3.2.5.3 Merknader

Høyesterett bygger i denne saken videre på Lukas-dommens generelle premisser.

Det som likevel gir grunn til å være kritisk, er at både Høyesterett og lagmannsretten legger mye vekt på allmennpreventive hensyn og mener det må slås hardt ned på brudd som blir oppdaget. Da kan en straff på 15 dager fengsel, fremstå lite avskrekkende.

På den annen side er det viktig at straffene som utmåles er proporsjonale. Høyesterett kom i Leo-dommen til at lovbruddet ikke var av grov karakter, selv om det var et klart brudd på det absolutte forbudet mot vold mot dyr. Det er derfor forståelig at straffen, selv om det kanskje ikke virker så avskrekkende, må være vesentlig lavere enn i Lukas-dommen. Det er ikke tvilsomt at det kan bli vanskelig å få riktig straffutmåling i mer alvorlige tilfeller, hvis det blir gitt strenge straffer i en sak som denne.

²⁴ John C. Elden, «Preventive hensyn» i Store norske leksikon, 10. juli 2017, https://snl.no/preventive_hensyn (lest 01. juni 2020).

²⁵ Presentert av Oslo Advokat RUV, <http://jusinfo.no/index.php?site=default/721/2022/2078/2080> (lest 01. juni 2020).

3.2.3 HR-2019-1645-A

Denne dommen omhandler ulovlig avlivning av to katter. Dommen er enstemmig.

3.2.3.1 Saksforholdet

Høyesterett behandlet i HR-2019-1645-A en sak der domfelte hadde avlivet to katter. I perioden 25. oktober – 27. november 2017, avlivet tiltalte to katter ved å knekke nakken på dem med hendene. Han hang dem deretter opp i et rep før han brant dem i ovnen.²⁶ Lagmannsretten kom til at overtredelsen var «grov» og tiltalte ble dømt til fem måneders fengsel.

3.2.3.2 Rettens vurderinger

Høyesterett innleder med å vurdere om overtredelsen var «grov». Høyesterett drøfter lovanvendelsen relativt inngående, men fordi dette faller litt utenfor oppgavens kjerne vil jeg bare ta med det jeg anser å være direkte relevant for forståelsen av straffeutmålingen.

Lovanvendelsen

Forskrift om avliving av hund og katt 11. oktober 1998 nr. 991 § 2 fastsetter at hund og katt bare kan avlives på nærmere angitte måter. Forskriftens hjemmel finner man i dyrevelferdsloven § 12. I henhold til bestemmelsens andre ledd skal *«[d]yr som eiers eller på annen måte holdes i menneskelig varetekt, [...]bedøves før avlivning. Bedøvelsesmetoden skal gi bevissthetstap, og dyret skal være bevisstløst fra før avlivningen påbegynnes og til døden inntreer»*. Unntaket er dersom dyret *«avlives med en metode som gir umiddelbart bevissthetstap»*.

Etter dyrevelferdsloven § 37 første ledd er forsettlig eller grovt uaktsom overtredelse av disse reglene straffbart. Bestemmelsens andre ledd øker strafferammen til tre år dersom overtredelsen er grov. Ved vurderingen av om overtredelsen er grov skal det *«særlig legges vekt på overtredelsens omfang og virkninger, og graden av utvist skyld»*.

I Ot.prp. nr. 15 (2008-2009) side 118 er det uttalt: *«Ved vurdering av om det foreligger grove eller særlig skjerpene omstendigheter, bør det legges vekt på de konsekvenser lovbruddet har fått, så som omfanget av påført fysisk og mental skade og smerte og om lovbruddet har*

²⁶ HR-2019-1645-A avsnitt 2.

pågått over tid eller har gjentatt seg. Det bør også legges vekt på om lovbruddet er gjort på særlig smertefull måte, og om overtredelsen er gjort med hensikt».

Loven bygger således på en forutsetning om at dyret ikke skal oppleve smerte av betydning ved avlivning, og i vurderingen viderefører Høyesterett momentene som oppstilles i Lukas-dommen i avsnitt 15: *«Sentralt i vurderingen står derfor de konsekvensene lovbruddet fikk for dyret - og da særlig omfanget av den smerten dyret ble påført – samt graden av utvist skyld».*

Skyldgrad

Slik som tidligere nevnt under punkt 3.2.1.2 var det en diskusjon ved lovens utforming om det skulle kreves aktverdig grunn for avlivning, men departementet kom til at det ikke skulle stilles et slikt krav.

Høyesterett avviser lagmannsrettens vurdering, der det ble lagt vekt på As motiv for å avlive kattene, fordi dyrevelferdsloven ikke stiller noen krav til begrunnelse eller motiv for å avlive et dyr. As motiv var å hevne seg på sin tidligere ektefelle, som kort tid tidligere hadde flyttet ut av deres felles bolig. Førstvoterende uttalte at dette ikke kunne legges vekt på i vurdering av om lovbruddet er grovt.²⁷

Det sentrale i vurderingen var de objektive konsekvensene avlivningsmåten fikk for kattene. I den forbindelse hadde lagmannsretten uttalt at kattene ble utsatt for *«en svært smertefull handling»* i det korte øyeblikket nakken strekkes, og deretter brekker, men at det *«uansett ikke [er] tale om noen langvarig forgåelse med plaging av dyr»*.²⁸

Forholdet til tidligere rettspraksis

Høyesterett vurderer om Lukas-dommen kan ha overføringsverdi til den gjeldende saken. De sammenligner tidsmomentet i denne dommen med tidsmomentet i Lukas-dommen, og trekker frem at det gikk tre til fire minutter før hunden døde (Lukas-dommen avsnitt 9) og at det er usikkert hvor lenge det gikk før hunden mistet bevisstheten. I tiden før hunden mistet bevisstheten og døde, la Høyesterett til grunn at hunden *«hadde vært utsatt for belastninger av alvorlig karakter, med stressrespons, sterk frykt og smerte»* (Lukas-dommen avsnitt 36).

²⁷ HR-2019-1645-A avsnitt 16 til 18.

²⁸ *Ibid* avsnitt 21.

Høyesterett sammenligner dette mot den gjeldende saken, hvor de sakkyndige hadde uttalt at smertene maksimum kunne ha vart ett minutt etter nakken ble brukket.²⁹

Selv om begge dommene omhandler avlivning, ble det benyttet to svært ulike avlivningsmetoder. Høyesterett påpekte at metoden brukt i Lukas-dommen må anses som et større avvik fra de avlivningsmetodene dyrevelferdsloven tillater.³⁰ Samtidig er det i HR-2019-1645-A snakk om avlivning av to dyr, mot kun ett i Lukas-dommen. Høyesterett kommer likevel til at *«overtredelsens omfang og virkninger – lidelsene – for kattene ikke var eller kunne være vesentlige, og at As skyld ikke bidrar til å gjøre lovbruddet grovt»*.³¹ I tillegg påpeker Høyesterett at de er enige med lagmannsrettens vurdering i at avlivningene *«samlet sett utgjorde ett brudd på dyrevelferdslovens regler [fordi] [d]et dreide seg om én beslutning, samme metode og tidsmessig nær sammenheng»*.³²

Straffutmålingen

Etter dyrevelferdsloven § 37 første ledd skal straffes brudd på loven med bøter og/eller fengsel i inntil ett år.

I tillegg til avlivningene hadde også A kjørt personbil uten gyldig førerkort. I henhold til straffeloven § 79 første ledd bokstav a tar man utgangspunkt i lovbruddet som gir høyest straff ved utmålingen. Høyesterett påpekte at selv om det skulle utmåles felles straff var *«[o]vertredelsen av vegtrafikkloven er bøteforhold som her ikke får nevneverdig betydning»*.³³

I avsnitt 29 henviser Høyesterett til Lukas-dommen avsnitt 30 og Leo-dommen avsnitt 38, og uttaler at handlingens grovhet er styrende ved fastsettelse av straff. Høyesterett viser også til at formålsbestemmelsen skal reflekteres i straffutmålingen.

I Leo-dommen ble straffen satt til fengsel i 15 dager, fordi overtredelsen ikke ble ansett som grov.³⁴ Høyesterett kom til at fengselsstraffen i denne saken måtte settes høyere enn i Leo-dommen.

²⁹ *Ibid* 21 og 22.

³⁰ *Ibid* avsnitt 22 og 23.

³¹ *Ibid* avsnitt 25.

³² *Ibid* avsnitt 24.

³³ *Ibid* avsnitt 27.

³⁴ HR-2017-1250-A avsnitt 43.

Høyesterett påpeker i dommen at voldsutøvelsen i Leo-dommen ble sett på som «liten» og intensjonen var å gi hunden et godt liv.³⁵ De går derimot ikke inn på hva slags intensjon de legger til grunn at tiltalte i denne saken hadde. Tiltalte selv sa at han avlivet kattene fordi han «*mente at de hadde vært forsømt*» de ni dagene han var innlagt.³⁶ Selv om ikke Høyesterett går mer inn på dette, tilsier allmennkunnskap at katter fint kan klare seg ni dager alene og det kan stilles spørsmål om formålet til A ved avlivningen.

Likevel mente Høyesterett at straffen ikke kunne settes så høyt som i Lukas-dommen, hvor utgangspunktet var fengsel i 120 dager, da det tilfellet var grovere.

Utgangspunktet ble fengselsstraff i 60 dager. Det ble i vurderingen vektlagt at det dreide seg om to dyr. Likevel ble formildende omstendigheter tillagt vekt. A erkjente de faktiske forholdene med en gang politiet oppsøkte han. Høyesterett uttaler i avsnitt 33 at «*[f]or den ene katten hadde erkjennelsen i hovedsak prosessøkonomisk betydning. Han hadde allerede sent [sic] en SMS til sin fraskilte ektefelle, hvor det reelt sett fremgikk at han hadde tatt livet av katten ved å knekke nakken. Hva gjelder den andre katten, har imidlertid erkjennelsen også hatt betydning for oppklaringen*». På bakgrunn av dette ble det gjort fradrag i fengselsstraffen på 15 dager.

Det ble også vurdert om det kunne gjøres fradrag i straff for As personlige forhold. A var tvangsinnlagt på sykehuset i en periode på ni dager i oktober 2017. I Ot.prp. nr. 15 (2008-2009) på side 88 fremkommer det at «*[p]ersonlige forhold [kan] ikke unnskylde alle alvorlige brudd på dyrevelferdslovgivningen og generelt gi grunnlag for lavere straff*».

Selv om Høyesterett oppfattet denne uttalelsen «*slik at det er noe større åpning for å legge vekt på personlige forhold ved de mindre alvorlige lovbruddene*», kom Høyesterett til at As personlige forhold ikke kunne tillegges vekt i formildende retning særlig på grunn av allmennpreventive hensyn.³⁷

Straffen ble satt til fengsel i 45 dager. Forbudet mot dyrehold i ti år, som Lagmannsretten hadde fastsatt ble imidlertid forkastet av Høyesterett. Begrunnelsen var at A hverken ble dømt etter dyrevelferdsloven § 37 andre ledd eller at det forelå gjentakelse av overtredelsen.

³⁵ HR-2019-1645-A avsnitt 31.

³⁶ *Ibid* avsnitt 34.

³⁷ HR-2019-1645-A avsnitt 36.

3.2.3.3 Merknader

Denne dommen faller mellom Leo- og Lukas-dommen i straffutmålingen. Etter Høyesterett sitt syn er denne saken mer graverende enn Leo-dommen, men ikke like graverende som Lukas-dommen.

Jeg mener at resultatet ikke er åpenbart i lys av rettskildebildet. Det er kritikkverdig etter mitt syn at avliving nummer to ikke ble lagt mer vekt på, men at avlivningene ble sett på som én hendelse. Det er snakk om to individuelle katter, som har blitt avlivet på forskjellige tidspunkter. Selv om begge avlivingene var forsettlig gjennomført, er skyldgraden sterkere ved avliving nummer to. Skyldgraden ved første avliving fremstår som et svakere forsett, enn det andre. Domfelte hadde i flere dager overveid handlingen og ventet på at katten skulle komme hjem for så å avlive den.

Etter min tolkning av Lukas-dommen og denne mener jeg at de to tilfellene i denne saken er minst like graverende, om ikke mer graverende. I Lukas-dommen prøvde A å redde hunden fra avliving første gang han hørte om problemet, og selv om hunden følte stress og redsel før den døde kan man ikke utelukke at dette også har skjedd i denne saken. Domfelte har forklart at han avlivet kattene for å hevne seg på ekskona. Dette burde vært tillagt mer vekt enn Høyesterett har gjort i denne saken, da det sier noe om graden av skyld. Det kan tyde på at domfelte har en mer manglende respekt for dyrs egenverdi, enn en som drukner en hund fordi han følte dette var den mest humane måten å avlive hunden på.

3.3 Underrettspraksis

Nedenfor vil det bli gjennomgått et utvalg dommer fra tingretten, for å få et bilde av om det foreligger en presedens på straffnivået eller om det er sprikende avgjørelser. Det må likevel påpekes at alle disse avgjørelsene er avsagt før Lukas-dommen ble behandlet i Høyesterett, som i senere tid kan anses som et prejudikat på området. Straffutmålingene kan dermed være preget av dette.

3.3.1 TOSLO-2012-184419

Oslo tingrett avsa en dom der mor og sønn ble dømt til henholdsvis betinget 21 dager og ubetinget 120 dagers fengsel for overtredelse av blant annet dyrevelferdsloven § 37 første

ledd jf. § 14 første ledd bokstav a. Av sammendraget fra dommen fremgår det at «[s]ønnen hadde mishandlet en rottweiler – over en periode på ca. tre måneder ble det registrert blødninger i begge øynene, dårlig allmenntilstand, skader i ørene og på nesen, mulig hjernerystelse, hovent ansikt, rifter og sår». Rottweileren ble tatt fra ham. «Moren kjøpte en ny valp til sønnen, denne døde etter 16 dager. Det ble funnet omfattende skader på valpen bl.a. blødning i hjernen, 2. grads forbrenning, flere ribbensbrudd – både nye og eldre, sårskader i endetarmen, vann i lungene og flere andre problemer.»³⁸

Selv om tingretten i denne avgjørelsen ikke er så klar på hvilke momenter som vurderes, er momentene som blir brukt i Lukas-dommen også underliggende i denne dommen der handlingens grovhet er styrende. Dette kommer til uttrykk i denne uttalelsen: «I skjerpene retning for B bemerker retten at han ved sin handlemåte har vist totalt manglende respekt for dyrs verdighet, og har påført to hunder, særlig Boss, store skader. Det er vanskelig å beskrive hans handlinger som noe annet enn bevisst mishandling av hundene, som det er vanskelig å finne noen forklaring på. Det er nødvendig med en streng reaksjon både for å vise B det totalt forkastelige i hans handlinger, og for å vise allmennheten at det reageres strengt overfor vold mot dyr.»³⁹

Domfelte hadde altså mishandlet/avlivet to hunder. Hundene hadde blitt påført store lidelser og skader, og graden av skyld blir beskrevet som «bevisst mishandling». De tre vurderingsmomentene som også er sentrale iblant annet Lukas-dommen blir vektlagt tungt i denne saken.

Ettersom det heller ikke forelå noen tilståelse i saken, konkluderte tingretten med at «aktors påstand på fengsel i 75 dager var betydelig for lav». Straffen måtte fastsettes strengere, fordi B hadde vist så stor mangel på respekt for hunders rett til liv. Straffen ble dermed fengsel i 120 dager.⁴⁰

A (moren) fikk 21 dagers betinget fengsel fordi det ikke ble ansett behov for å gjøre fengselsstraffen ubetinget. Dette var i tråd med aktors påstand.

Denne avgjørelsen er en av de første avgjørelsene som kom etter at den nye dyrevelferdsloven trådte i kraft. De handlingene som har blitt foretatt i denne saken er helt klart av en mye

³⁸ TOSLO-2012-184419.

³⁹ *Ibid* avsnitt 29.

⁴⁰ *Ibid* avsnitt 33.

grovere karakter enn for eksempel Lukas-dommen, men straffutmålingens utgangspunkt var også 120 dager fengsel for avlivning av Lukas.

I tillegg til fengselsstraff ble både B og A idømt rettighetstap jf. dyrevelferdsloven § 33 første og andre ledd. Mattilsynet kan likevel gi han tillatelse til å ha hund igjen, dersom han viser annen adferd jf. Ot.prp. nr. 15 (2008-2009) punkt 4.3.

A ble idømt rettighetstap i ett år, fra 12.08.2012 da hun ble fratatt den hunden hun hadde kjøpt etter at Boss døde, fordi hun hadde vist så dårlig dømmekraft ved å overlate sin hund til B. Retten så det ikke som noe behov å idømme en lang periode med forbud mot hundehold.⁴¹

Rettighetstapet er i tråd med rettstilstanden i dag. Dersom det foreligger gjentakelse, ser man at domstolene dømmer dette som et preventivt hensyn for å bevare formålet med loven, jf. dyrevelferdsloven § 1.

3.3.2 TSTRO-2015-137298

Sør- Trøndelag tingrett avsa en dom der en *«mann på 19 år, [ble] domfelt for å ha forsøkt å drepe en katt ved kvelning og å brette nakken på den før han skar over halsen på den. Deretter flådde han katten for å ta vare på skinnet. Handlingen ble knyttet til hans fantasier om å ta livet av unge jenter»*.⁴²

I dommen ble det ikke funnet grunnlag til å fravike den rettspsykiatriske undersøkelsen som konkluderte med at domfelte var strafferettslig tilregnelig. Han kunne dermed dømmes dersom kravene til straff var oppfylt.

I den konkrete vurderingen er overtredelsen art, omfang og grovhet sentrale momenter for straffutmålingen. Dette er ikke eksplisitt fremhevet i dommen, men det fremkommer av uttalelsen tingretten har kommet med at: *«Basert på at katten B må ha blitt utsatt for handlinger som medførte lidelser og dødsangst over en periode på flere minutter der han må ha gått inn og ut av bevissthet, legger retten til grunn at handlingen rammes av forbudet mot «grov» dyremishandling, jf. dyrevelferdsloven § 37 annet ledd, [...]. At det kun gjelder ett*

⁴¹ *Ibid* avsnitt 36.

⁴² TSTRO-2015-137298, sammendrag.

*individ kan etter rettens syn ikke tillegges avgjørende vekt når man ser på enkelthetene ved handlingen».*⁴³

Her ser man at retten i denne saken har lagt vekt på de samme momentene som iblant annet Lukas-dommen og tingrettsdommen nevnt over. Denne konklusjonen er basert på sammenligning av den konkrete dommen med lagmannsrettens avgjørelse i Lukas-saken og tingrettsdommen presentert ovenfor.

Videre uttalte tingretten: *«Retten anser det bevist at handlingen skjedde på bakgrunn av tiltaltes lenge tilstedeværende interesse og ønske om å utøve vold/drepe jenter og unge kvinner. Tiltalte utførte handlingen til tross for at katten ble påført store smerter over tid fordi han fant tilfredsstillelse i dette. Han utførte handlingene til tross for at han visste hvor glad vertsfamilien var i katten, at katten hadde tillit til ham som en av få personer og på en måte som må betegnes som gruvekkende».*⁴⁴

På grunn av at domfelte hadde tilstått forholdet, anså retten fengsel på seks måneder, hvorav to måneder ble gjort betinget som en passende straff. Begrunnelsen var at forholdene var så grove at straffen måtte settes høyere enn i de dommene det er vist til.⁴⁵

Selv om Lukas-dommen på dette tidspunktet hadde blitt behandlet i lagmannsretten, men ikke Høyesterett var lagmannsrettens avgjørelse godt begrunnet. Dette ser man ved at Høyesterett i ettertid henviser til lagmannsrettens begrunnelse i sin vurdering av straffeutmålingen. Det kan dermed sies at denne tingrettsdommen er i tråd med rettstilstanden som ble fastsatt i Lukas-dommen.

Tingretten uttalte i denne saken at formålet med å gi fire måneder ubetinget fengsel var å markere overfor tiltalte hvor kritikkverdig handlingen hans var. At dette ville sende et allmennpreventivt signal ble også tillagt vekt i utmålingen.

⁴³ *Ibid* avsnitt 56.

⁴⁴ *Ibid* avsnitt 59.

⁴⁵ *Ibid* avsnitt 61 og 62.

Det er ingen tvil om at det var et grovere tilfelle i denne saken om Boss og Rocky, enn i Lukas-dommen. Det måtte dermed utmåles en strengere straff. Sett i lys av andre avgjørelser er dette i tråd med straffestandarden.

I Lukas-dommen og Leo-dommen var motivene enten at drukningen var den mest humane måten å avlive hunden på, eller at hunden skulle få et bedre liv. Ut fra de domfeltes synspunkt var altså handlingene preget av et syn om at hundene skulle ha det best mulig etter forholdene. I denne saken var motivet å påføre dyret lidelse for egen tilfredsstillelse. Selv om det i de andre dommene ikke ble tillagt så mye vekt hva motivet var for handlingene i de tidligere sakene, var det i denne saken en av de avgjørende momentene for å fastsette straffen fordi det var så graverende.

Retten ila også et forbud mot dyrehold etter dyrevelferdsloven § 33, fordi retten anså dette som både relevant og nødvendig både av hensyn til dyr og tiltalte selv.

Å ilegge forbud mot dyrehold, er som tidligere nevnt helt i tråd med rettstilstanden i dag. Dersom det foreligger risiko for gjentakelse, gir ofte domstolene dette forbudet som tilleggsstraff for å forhindre nye brudd på loven. Lengden på dette forbudet varierer gjerne ut fra sakens grovhet.

3.3.3 TVTRA-2015-54297

«En 39 år gammel mann ble dømt til 90 dagers fengsel og forbud mot å eie, holde eller bruke husdyr i fem år, etter at han avlivet en hund ved å drukne den.»⁴⁶

Tingretten henviser til Ot.prp. nr. 15 (2008-2009) pkt. 1.1 der det fremgår at: *«Med den nye dyrevelferdsloven ønsker departementet bl.a. å presisere dyrs status om rettigheter. Bakgrunnen for lovforslaget er en betydelig utvikling i kunnskapen om dyrs evner og behov, kombinert med høye etiske mål for hvordan vi ønsker at dyr skal behandles i samfunnet. En vesentlig premiss for loven er anerkjennelsen av at dyr har egenverdi i tillegg til å ha nytteverdi for mennesket».*⁴⁷

⁴⁶ TVTRA-2015-54297, sammendrag.

⁴⁷ *Ibid* avsnitt 5.

Videre henviser tingretten til samme forarbeid pkt. 2.4.8.4 hvor departementet uttalte at de mener domstolene har vært for forsiktige i å idømme for strenge straffer. Det ble trukket frem at selv for svært grove overtredelser ble tiltalte ofte dømt til betinget fengsel eventuelt i kombinasjon med bot. Som nevnt tidligere i oppgaven var et av formålene å øke straffenivået. I den forbindelse nevner de at grove brudd på dyrevelferdsloven «*ofte [er] forbundet med personlige problemer, noe som vil kunne være relevant i forbindelse med straffutmålingen. Departementet mener imidlertid at personlige forhold ikke kan unnskylde alle alvorlige brudd på dyrevelferdslovgivningen og generelt gi grunnlag for lavere straff. Grov dyremishandling er handlinger der straffverdigheten tilsier at strenge straffer bør idømmes*». ⁴⁸

I denne saken refereres det også til Lukas-dommen, som på dette tidspunktet var en tingrettsdom. Det var heller ikke avsagt spesielt mange dommer i liknende saker. Tingretten påpekte at det som skiller Lukas-saken fra denne var at «*[...]handlingen også ble ansett som utøvelse av vold mot dyret, og gjerningspersonen var tiltalt og ble dømt for overtredelse av dyrevelferdsloven § 14 bokstav a*». ⁴⁹ Noe som gir en strafferamme opp til tre år, dersom overtredelsen er grov.

I formildende retning ble siktedes uforbeholdne tilståelse lagt til grunn, da den både bidro til oppklaring av saken og hadde medført en forenklet rettergang, jf. straffeloven 1905 § 59 andre ledd. Tingretten kom dermed etter en samlet vurdering til at straffen skulle settes til 90 dager fengsel, slik også påtalemyndigheten foreslo. ⁵⁰

Retten fant det også nødvendig å ilegge siktede et «*forbud mot å eie, holde eller bruke hund eller andre husdyr for en periode på fem år*», jf. dyrevelferdsloven § 33 andre ledd jf. første ledd, da bestemmelsen regulerer at et slikt forbud kan fastsettes i forbindelse med straffesaker som omhandler grove overtredelser av dyrevelferdsloven. ⁵¹

⁴⁸ *Ibid* avsnitt 6.

⁴⁹ *Ibid* avsnitt 7.

⁵⁰ *Ibid* avsnitt 8.

⁵¹ *Ibid* avsnitt 9.

3.4 Sammenfattende vurderinger av rettspraksis

3.4.1 Utviklingen i straffenivået

Alle dommene som er gjennomgått ovenfor viser at det har vært en betydelig utvikling i vurdering og håndhevelse på dette området, etter at den nye loven ble vedtatt. Som jeg tidligere har nevnt, var blant annet Lukas-dommen et skille i dyrevelfersretten. Formålet i dyrevelferdsloven § 1 om respekt og god dyrevelferd får gjennomslagskraft ved rettsanvendelsen, fordi retten foretar en bokstavelig tolkning. Det samme gjelder anvendelsen av de materielle bestemmelsene. Dette gir et signal om at dyr har fått en sterkere rettslig beskyttelse. Dyrers egen interesse i å være fri fra lidelse og å ha det godt blir vektlagt som et avgjørende moment, noe som ivaretar lovgivers intensjon med den nye loven.

Personlige forhold hos dyreholdere blir nå tillagt begrenset vekt, noe som har mye å si for straffutmålingen. I Lukas-dommen avsnitt 19 trekker Høyesterett frem forarbeidene, hvor det fremkommer at personlige forhold ikke kan unnskyldde alle alvorlige brudd på dyrevelferdsloven. Som det har fremkommet, har mennesker som utøver vold mot dyr, gjerne alvorlige problemer, slik tilfellet var i Lukas-dommen. Dette kan i mange tilfeller tilsi at straffereaksjonene bør være strengere. Vold mot dyr er gjerne et forstadie til utøvelse av vold mot mennesker, slik som blir vist i TSTRO-2015-137298. Utviklingen i vektleggingen av personlige forhold har – som et moment – resultert i en vesentlig skjerping av straffenivået for overtredelser. Dette kan man se i utviklingen fra 1990-tallet. Etter å ha lest gjennom mye rettspraksis fra 1990-tallet og sammenlignet straffenivået da med dagens straffenivå, er min forståelse at grov vanskjøtsel på 1990-tallet ga straffer som tilsvarer de som nå blir gitt for alminnelige forsettlig overtredelser.

3.4.2 Forholdet mellom de ulike avgjørelsene

I og med at tingrettsavgjørelsene som er nevnt i denne avhandlingen kom før Høyesterettsavgjørelsene, blir det ikke henvist til disse i tingrettsdommene. Der det foreligger saker av interesse er likevel de ulike rettsinstansene flinke på å henvise til disse i sine vurderinger, for å begrunne konklusjonene. Det blir gjort en grundig gjennomgang av de ulike aktuelle rettskildene, og selv om det er få dommer på dette området virker de å harmonere godt med hverandre hva gjelder utfallet av straffutmålingen.

Jeg tror at dersom for eksempel TOSLO-2012-184419 hadde blitt avsagt etter Lukas-dommen, ville straffeutmålingen vært relativt høyere da det etter min mening ikke er helt i samsvar med Høyesterett sine avgjørelser de siste årene. Dette synet kan forsvares ved å vise til de andre tingrettsavgjørelsene som er tatt med i denne oppgaven. Selv om Lukas-dommen kun var blitt behandlet i tingretten og lagmannsretten da de to andre dommene kom, kan man se en tydelig endring i straffeutmålingen i forhold til denne avgjørelsen. Med Lukas-dommen ble det en vesentlig skjerping av straffenivået, jf. Lukas-dommen avsnitt 40, noe man tydelig ser hvis man setter de ulike tingrettsdommene mot hverandre fra før og etter Lukas-dommen ble avsagt.

4 Rettspolitisk diskurs

En rettspolitisk diskusjon om straffenivået ved overtredelser av dyrevelferdsloven, kan ha ulike innfallsvinkler. En problemstilling er om lovgivningen er hensiktsmessig utformet, det vil si om strafferammene i loven er velbegrunnet. Dernest kan man, innenfor den strafferamme lovgiver har vedtatt, spørre seg om domstolens straffeutmåling er velbegrunnet/hensiktsmessig. Begge disse perspektivene vil bli behandlet under.

4.1 Lovgiverperspektivet

Overtredelser av dyrevelferdsloven kan straffes med opptil tre års ubetinget fengsel, se dyrevelferdsloven § 37. Strafferammen ble skjerpet i 2001, og dette ble fulgt opp i dyrevelferdsloven § 37 i 2009. Lovgiver har på denne måten signalisert økt fokus på dyrs rettsvern. Det var også en bred politisk enighet om endringene som ble gjort jf. Ot.prp. nr. 68 (1999-2000) pkt. 3.2.8.

Samtidig vil selvsagt mange dyrevernere også kunne mene at strafferammen burde vært enda høyere, og at man slik sett kan sies å ha flere steg igjen i rettsutviklingen frem mot en ønsket endestasjon. Om slike verdiladede og emosjonelle spørsmål, er det selvsagt lov å ha ulike oppfatninger.

Ser man på domstolens bruk av strafferammen, er det imidlertid lite som indikerer at norske dommere mener at strafferammen i § 37 burde vært enda høyere. Selv i det jeg vil betrakte som grove overtredelser av loven (jamfør praksis som er gjennomgått i kapittel tre), ligger straffenivået lavt vurdert i forhold til strafferammen i § 37. Dette er altså ikke et område hvor domstolene går i bresjen for en lovendring.

Et annet perspektiv er å se hen til strafferammen i andre land med en sammenlignbar rettskultur, som i de andre nordiske landene.

4.1.1 Svensk og dansk lovgivning

Svensk rett

I svensk rett er det djurskyddslagen kapittel 10 § 1 første og andre ledd som tilsvarer den norske bestemmelsen. Denne bestemmelsen lyder:

§ 1. Till böter eller fängelse i högst två år döms den som med uppsåt eller av oaktsamhet 1. bryter mot [...].

Om brottet har begåtts med uppsåt och avsett en förpliktelse av väsentlig betydelse från djurskyddssynpunkt, är straffet fängelse i högst två år.

Etter den svenske bestemmelsen ser man at de har valgt å ikke skille mellom vanlige og grove overtredelser av straffebudet, slik Norge har gjort. Det er enten bøter eller fengsel i opptil to år.

Slik som i Norge, ramser bestemmelsens første ledd opp flere forbudsbestemmelser, som fører til straff. Forskjellen fra Norge er at to av disse bestemmelsene er unntatt fra djurskyddslagen sin straffebestemmelse ved grove tilfeller. Dersom det foreligger grovt brudd på § 2, som er den generelle paragrafen og § 4 som omhandler godt dyremiljø, vil de kunne straffes etter brottsbalkens (sveriges straffelov) regler om dyremishandling.⁵² At djurskyddslagen bare skiller mellom grove tilfeller i to av bestemmelsene, og at disse blir straffet etter brottsbalken og ikke djurskyddslagen, kan tyde på at den norske dyrevelferdsloven gir et bedre vern enn den svenske. I motsetning til det svenske regelverket er det flere tilfeller i norsk rett som utløser straff ved forsett eller grov uaktsomhet.

En annen forskjell fra norsk lov er at svensk lov legger skyldgraden til uaktsomhet og ikke grov uaktsomhet. Tilfeller som i Norge bare kunne resultert i administrative inngrep, kan således være straffbare i Sverige. Dette er en viktig forskjell fordi subjektiv skyld i dyrevernsaker kan være vanskelig å bevise. Siste ledd kan dermed tolkes slik at skyldgraden utelukker at du kan bli straffet etter begge lovene, brottsbalken og djurskyddslagen. Man kan bare bli straffet etter en av dem.⁵³

Sveriges straffelov brottsbalken regulerer i kapittel 16 § 13 at skyldgraden er forsett eller grov uaktsomhet, slik også dyrevelferdsloven regulerer. Ved vanlig uaktsomhet kan man dermed kun dømmes etter djurskyddslagen. For dyreplageri er reaksjonen bøter eller fengsel i opptil to år. Heller ikke her virker det som at det skilles i grovhetsgrad, slik som i Norge, og det kan dermed virke som at man må velge straffereaksjon etter disse to lovene. Etter norsk lov kan

⁵² Monica Dahlback, *Sammenligning av lovgivningen for dyremishandling i Norge, Sverige og England*, det juridiske fakultet, Oslo, 25.11.2013, s. 51, punkt 4.4.2.

⁵³ Monica Dahlback, *Sammenligning av lovgivningen for dyremishandling i Norge, Sverige og England*, det juridiske fakultet, Oslo, 25.11.2013, s. 51, punkt 4.4.2.

man dømmes til både bøter og fengsel, avhengig av om overtredelsen er grov. Dette kan tilsi at norske regler gir større rom for variasjon i straffereaksjon etter den konkrete situasjonen.⁵⁴

Dansk rett

I dansk rett er det dyreværnsloven kapittel 8 § 28 som tilsvarende den norske bestemmelsen. Denne bestemmelsen lyder:

§ 28. «Den, som ved overanstrengelse, vanrøgt eller på anden måde behandler dyr uforsvarligt, straffes med bøde eller fængsel indtil 1 år.»

Stk. 2. «Har det i stk. 1 nævnte forhold haft karakter af grovere uforsvarlig behandling af dyr, er straffen bøde eller fængsel indtil 2 år.»

Stk. 3. «Har det i stk. 2, jf. Stk 1, nævnte forhold haft karakter af mishandling, er straffen fængsel indtil 2 år.»

I Danmark ser man at det skilles mellom vanlige og grove overtredelser av loven, slik som i Norge. Det er ganske lik strafferamme i både Norge og Danmark, der vanlige brudd straffes med bøter eller fengsel inntil ett år. Grovere tilfeller i Danmark straffes med bøter eller fengsel i inntil to år, mens det i Norge kan straffes med inntil tre år. Det er dermed ett år mindre for strengeste straff etter dyreværnsloven i Danmark enn i Norge.

Det fremkommer ikke av bestemmelsen hva slags skyldkrav som oppstilles, men i artikkelen *Dolus eventualis – tolv år etter* fra Jussens Venner har Kjell V. Andersen skrevet på side 172 at «[i] dansk rett godtas både forsettsformene hensikt og sannsynlighetsforsettet, og også for øvrig er man på linje med hva som gjelder hos oss: Dolus eventualis anerkjennes på grunnlag av den positive innvilgelsesteori.» Det legges til grunn at de samme prinsippene i norsk rett om skyldkrav gjelder for dansk rett.

4.1.2 Sammenfatning – lovgiverperspektivet

Det er vanskelig å konkludere med at loven i seg selv er mangelfull, da den dekker de fleste tilfeller av mulig mishandling gjort mot dyr. I forarbeidene til den nye loven ble det også gitt føringer for hvordan ulike momenter skulle vektlegges, som tilfredsstillende kunnskapen vi har

⁵⁴ Monica Dahlback, *Sammenligning av lovgivningen for dyremishandling i Norge, Sverige og England*, det juridiske fakultet, Oslo, 25.11.2013, s. 51, punkt 4.4.2.

om dyr i dag. Eksempelvis at personlige forhold ikke blir tillagt vekt, at dyr har egenverdi og dette må beskyttes.

Det er urealistisk å tro at en skjerping av strafferammen vil få noen konsekvenser i 2020. Dette utsagnet har rot i at det kan virke som at det er en konsensus i domstolene om at strafferammen er korrekt. Dette kan også underbygges av uttalelsen fra departementet i Ot.prp. nr. 15 (2008-2009) punkt 2.4.8.4. Der ble det uttalt at strafferammen som er satt anses å være tilstrekkelig høye. At Norge er det landet med høyest straff blant nabolandene Sverige og Danmark kan også være et moment for at man velger å holde seg innenfor den strafferammen som allerede er satt. Norge har lagt seg på en linje som samsvarer med et bredere internasjonalt juridisk standpunkt. Det må likevel sees på som positivt at Norge har valgt å strekke seg litt lenger, med en strengere strafferamme og et tilsynelatende bedre vern for dyr enn nabolandene våre. Ut fra et internasjonalt perspektiv kan dermed strafferammen argumenteres med å være riktig.

4.2 Domstolenes utmålingspraksis

Etter en gjennomgang av punkt 3 kan det se ut som at straffenivået for ulike brudd på dyrevelferdsloven er lav, i forhold til lovens rammer. På den annen side er dommene begrunnet på en god måte, med annen rettspraksis og rettskilder som støtter avgjørelsene som har blitt tatt. Det må likevel kunne sies å være stor uenighet om hvorvidt straffeutmålingen kan sies å være «riktig».

Når det dukker opp saker i media eller andre steder på nett om dyrevern, virker det som at de gjentagende argumentene er at straffene og reaksjonene som gis er for lave.

Etter mitt syn har domstolene tradisjonelt vært reserverte ved straffeutmålingen, og dette var også et av argumentene for å endre loven på begynnelsen av 2000-tallet. Lovgiver la i den nye loven opp til at det skulle være enklere for den dømmende makt å bruke lovens rammer, for å sende et allmennpreventivt signal i saker der dyr blir behandlet dårlig. I Ot.prp. nr. 68 (1999-2000) i punkt 2.9 uttalte departementet at straffen skulle økes, for å gi domstolene en større mulighet for å differensiere straffen ut fra alvorlighetsgrad. Med tanke på at det er vanskelig å oppdage tilfeller av brudd på dyrevelferdsloven, er det viktig at de sakene som faktisk blir oppdaget blir slått hardt ned på. Dette er også et hensyn Høyesterett har fulgt opp i sin praksis. Eksempelvis henviste Høyesterett i Leo-dommen til lagmannsretten uttalelse:

«Flertallet viser også til at det generelt er vanskelig å oppdage brudd på dyrevelferdsloven, [...]. Hensynet til allmennprevensjon og en effektiv håndheving av forbudsreglene i dyrevelferdsloven må derfor, slik flertallet ser det, være sentrale utgangspunkter for den konkrete straffutmålingen.»⁵⁵

Straffereaksjonen må være proporsjonale i forhold til forbrytelsen, der de høyeste straffene er reservert de mest alvorlige lovbruddene. Det kan likevel virke som at dette er et argument domstolene gjemmer seg bak. Selv i saker som anses å være av grov karakter av allmennheten, anser ikke domstolene dem for å være grove nok for lovens strengeste straff. Tvert imot viser sakstilfanget jeg har gjennomgått at «taket» for så vidt gjelder mishandling og ulovlig avlivning av kjæledyr, i praksis, er i størrelsesorden 4-6 måneders ubetinget fengsel.

Man kan stille seg kritisk til dette, og det er grunn til å spørre seg i hvilke tilfeller man da kan tenke seg at strafferammen benyttes. Eventuelt om det i disse tilfellene kan begrunne et ganske annet straffenivå, enn i de sakene jeg har gjennomgått.

I saker om produksjonsdyr er straffenivået dels høyere enn i saker om kjæle- familiedyr, og man ser her straffutmåling i enkelte saker som nærmer seg strafferammen i større grad. Med tanke på at det oftere blir ført tilsyn med dyr i industrien, er det også naturlig at det er flere saker som omhandler produksjonsdyr som kommer til retten. I saker om produksjonsdyr vil det også ofte være tilfeller at svært mange dyr blir rammet. Et moment i vurderingen av grovhet som går igjen i dommene fra Høyesterett, er jo nettopp hvor mange dyr som blir mishandlet. Et eksempel er en bonde fra Vestfold som ble dømt for grov dyremishandling etter å ha sultet ihjel 400 griser (TTons-2013-192744). Bonden fikk ett års fengsel. En annen bonde sultet ihjel 92 storfe, og fikk 1 år og 8 måneder (HR-2016-2285-A). Som tidligere nevnt kan dette vitne om en tankegang der domstolene «sparer» lovens strengeste straff til de enda verre sakene.

Etter mitt syn er straffenivået for det jeg vil beskrive som grove overtredelser for lavt i forhold til lovens strafferamme, både for kjæledyr og produksjonsdyr. Selv om det kan se ut som at det gjennomsnittlig er høyere straffenivå i dyrevernsaker som omhandler mange produksjonsdyr, er lovens strengeste straff ikke benyttet så vidt jeg vet. Den høyeste straffen

⁵⁵HR-2017-1250-A Avsnitt 45.

ser ut til å være to år og en måned. I de sakene der straffene er såpass høye, er det likevel andre straffbare forhold som for eksempel skadeverk som har vært med på å øke straffen.

En annen potensiell referanseramme for vurdering av straffenivået er straffeutmåling ved mishandling av barn som har det til felles med dyr at de er prisgitt voksne menneskers vurderinger og atferd. Noen vil kanskje reagere på en slik «sammenlikning», men det er grunn til å minne om at Høyesterett selv trekker inn straffenivået ved legemsbeskadigelse som del av resonnetet for straffeutmålingen i Lukas-dommen: «[...] Tar man for eksempel utgangspunkt i de straffenivåene for kroppskrenkelser og -skader som det vises til i forarbeidene til straffeloven 2005, Ot.prp. nr.22 (2008-2009) side 179 flg., eller i oversikten over straff som er utmålt for uaktsomt drap inntatt i Norsk lovkommentar, ser man at det skal nokså mye til før man kommer opp i en straff av fengsel i 10 måneder.»⁵⁶

At man sammenligner dyr og mennesker vil for mange være helt unaturlig. Å måle hva et levende vesen sitt liv er verdt er så og si umulig, men et menneskeliv blir gjerne ansett som mer verdt enn dyreliv av de fleste. Det kan dermed være kritikkverdig å blande disse rettsfeltene. På den annen side er det slik at for å finne passende straffer, må man kunne argumentere med at det er et mulig sammenligningsgrunnlag som følge av at det i begge tilfeller er tale om levende vesener med følelser. Dermed er det ikke helt søkt å sammenligne straffeutmålingen hos mennesker og straffeutmålingen hos dyr, for å finne et tilfredsstillende straffenivå.

En rapport fra mattilsynet for året 2019 viser at av 4906 tilsyn med dyrehold, var det registrert 28 dyrehold med alvorlig vanskjøtsel. Det ble videre oppdaget større og mindre brudd på regelverket i 36% av dyreholdene som det ble ført tilsyn med. Det er viktig å merke seg at tallene i rapporten ikke viser gjennomsnittet av hvordan dyrevelferden er i alle dyrehold i Norge. Rapporten gir bare en indikasjon på situasjonen i dyreholdene som Mattilsynet har valgt å føre tilsyn med. Dette vil i praksis si at de reelle tallene er mye høyere.⁵⁷

4.3 Strafferammen som del av en større diskusjon om dyrs rettsvern

⁵⁶ HR-2016-295-A avsnitt 39.

⁵⁷ Mattilsynet, *Mattilsynets arbeid med dyrevelferd – rapport 1. og 2. tertial 2019*.

I dette punktet vil jeg vurdere straff som en del av en større diskusjon, dels i et retts sosiologisk og dels i et rettspolitisk perspektiv. Det vil blant annet være aktuelt å spørre seg hvor viktig strafferamme og konkret straffeutmåling egentlig er for dyrs rettsvern i et bredere perspektiv.

Sett fra et dyrs ståsted vil det være av liten relevans om gjerningspersonen får null eller to års fengsel, da skaden allerede er skjedd. I tillegg har ikke dyr den samme muligheten til å føle en straff som rettferdig eller få tilkjent erstatning, slik som mennesker kan. Straffen blir hovedsakelig utmålt for å sende et signal til andre mennesker om konsekvensene av deres handlinger, samtidig som at det skal ha en individualpreventiv effekt. Selv om det i dag er vanskelig å oppdage brudd på dyrevelferdsloven, er det ulike tiltak en kan benytte seg av for å gjøre rettsvernet sterkere, og som også vil kunne sies å være av større betydning for dyr enn fengselsstraff. Poenget her er altså at det overordnede formålet må fremmes gjennom en tiltakspakke som har fokus på også en rekke andre forhold enn straff.

Noen av tiltakene som kan innføres for å både forhindre rettsbrudd og gjøre det enklere å oppdage brudd på loven, er blant annet å vie ressurser til å opprette et ordentlig «dyrepoliti». Per dags dato har vi en prøveordning et par steder i landet, som har vist seg å gjøre en god jobb med å etterforske dyrevernsaker. Det er bra at det har blitt prioritert en prøveordning på dette feltet, men det kan likevel anses utilstrekkelig at det ikke finnes et landsdekkende dyrepoliti, sett i lys av alle dyrevernsakene som blir henlagt.

Videre kan innføring av obligatorisk ID-merking av dyr ha en stor betydning i arbeidet for et bedre rettsvern, derunder muligheten til å straffeforfølge rettsbrudd. I et representantforslag fra stortingsrepresentant Une Bastholm om å innføre obligatorisk ID-merking av hund og katt, fremkommer det at obligatorisk ID-merking har flere viktige formål. Det vil blant annet føre til færre hjemløse dyr og flere gjenforeninger med eier, ressursbesparelser ved håndtering av hjemløse dyr, øke dyrs status, ansvarliggjøre eiere og gi dyrene sterkere rettsvern. I tillegg kan det hindre ulovlig innføring av hunder.⁵⁸

Justiskomiteen tok stilling til Une Bastholms representantforslag tidligere i 2020, der de anbefalte stortinget å stemme nei til forslaget om obligatorisk ID-merking.⁵⁹ Flertallet i

⁵⁸ Dokument 8: 175 S (2018-2019), representantforslag fra stortingsrepresentant Une Bastholm om å innføre obligatorisk ID-merking av hund og katt.

⁵⁸ Dyrebeskyttelsen Norge, *arbeidsområder*.

⁵⁹ Norsk Kennel Klubb, *justiskomiteen sier nei til obligatorisk ID-merking av hund*.

stortinget valgte i april 2020 å lytte til komiteen og stemte nei til forslaget.⁶⁰ At flertallet av partiene stemte nei, sender etter min mening et signal om at staten ikke tar ansvar for å beskytte dyr. Umerkede dyr har ingen rettsvern og det kan derfor anses som en undertrykkelse av lovgivers ønske med den nye dyrevelferdsloven, der formålet var å presisere dyrs status og rettigheter jf. Ot.prp. nr. 15 (2008-2009) punkt 1.1. Flertallet av partiene skyver ansvaret over på frivillige dyrevelferdsorganisasjoner som er avhengig av privatpersoners økonomiske bidrag for å overleve. Dyrebeskyttelsen hjelper omlag 8000 hjemløse dyr hvert år⁶¹, noe som er et altfor stort tall. Obligatorisk sterilisering/kastrering av blant annet katter, vil være en stor bidragsyter i kampen mot antall dumping av kjæledyr og uønskede hjemløse dyr. Dette er heller ikke noe de folkevalgte foreløpig ønsker.

Med tanke på hva disse korona tider fører med seg, er det viktigere enn noen gang at vi får på plass et regelverk som gir dyr et tilfredsstillende rettsvern. Flere har mer tid og skaffer seg dermed ulike kjæledyr. Både hundeoppdrettere og folk som legger ut finnannonser har merket en betraktelig økning i folk som ønsker seg dyr akkurat nå.⁶² De ulike dyrevernsorganisasjonene er frustrerte fordi kattungesesongen er rett rundt hjørnet. Det vil også være dyrevernsorganisasjonene som vil sitte igjen med et stort opprydningsproblem når de familiedyrene folk skaffer seg nå, blir dumpet når den normale hverdagen kommer tilbake.⁶³ At det da ikke foreligger noe krav om blant annet ID-merking, vil gjøre det tilnærmet umulig å straffeforfølge de som velger å dumpe dyrene sine.

⁶⁰ Innst. 206 S (2019-2020), innstilling fra justiskomiteen om representantforslag fra stortingsrepresentant Une Bastholm om å innføre obligatorisk ID-merking av hund og katt.

⁶¹ Dyrebeskyttelsen Norge, *arbeidsområder*.

⁶² Unosen, Hilde, «Folk vil ha Korona-katt. Men ikke hvilken som helst katt», *Dagsavisen.no*, 29. april 2020.

⁶³ Elveos, Beth-Kajsa, «Flere ønsker å adoptere dyr under koronakrisen», *Aftenposten*, 8. april 2020, avsnitt syv.

5 Sammenfattende konklusjoner

Ved en nærmere titt på dette konkrete rettsfeltet, har jeg gjort flere funn. For det første kan det konkluderes med at loven i seg selv ikke er mangelfull. Mine funn tilsier at det straffemessig ikke nødvendigvis trengs en lovendring. Det er systemet rundt, en slags tilleggspakke som mangler for at rettsvernet skal kunne bli bedre, slik som nevnt over i punkt 4.3. Problemet kan sies å ligge i at samfunnet ikke prioriterer dette rettsfeltet nok når det kommer til ressurser.

For det andre kan det konkluderes med at ved vanskjøtsel og ulovlig avlivning synes straffnivået i praksis å være i størrelsesordenen 4-6 måneder fengsel. Strengere straffeutmåling enn det, ser man i praksis bare i store dyretragedier hvor mange produksjonsdyr er involvert. Straffenivået har helt klart økt de siste årene, og intensjonen med den nye dyrevelferdsloven er dermed delvis realisert. Grunnen til at intensjonen med den nye dyrevelferdsloven etter mitt syn bare delvis er realisert, er fordi det fortsatt tydelig er tegn på at domstolene vegrer seg for å idømme strengere straffer. Domstolene avventer med å idømme strengere straffer i påvente av de store dyretragediene, men hva som skal defineres som en stor dyretragedie virker å være uklart for flere parter.

Til slutt kan det konkluderes med at den nye loven har ført med seg en interessant effekt. Det har vært en økning i hyppigheten av saker som blir behandlet i rettssystemet. Dyrevernloven gjaldt fra cirka 1 januar 1975 til 1 januar 2010, altså i 35 år. På denne tiden ble det avsagt cirka 129 dommer⁶⁴ som omhandlet overtredelser av dyrevernloven. Inkludert i dette tallet er dommer fra alle instansene. Dyrevelferdsloven på sin side trådte i kraft 1 januar 2010 og gjelder fortsatt. På de ti årene loven har vært i bruk, har det blitt avsagt cirka 141 dommer⁶⁵, fra alle instansene til sammen.

Disse tallene kan gi en indikasjon på at det har blitt et skifte i hvordan ressursbruken blir prioritert, slik at flere saker både blir oppdaget og at de i stede for å bli henlagt faktisk går videre til domstolene. Det har blitt prioritert flere ressurser til dette rettsfeltet de siste årene.

⁶⁴ Liste fra avansert søk på <https://lovdata.no/pro/#result&id=3374>

⁶⁵ Liste fra avansert søk på <https://lovdata.no/pro/#result&id=5672>

Mahatma Gandhi uttalte en gang at «[t]he greatness of a nation and its moral progress can be judged by the way its animals are treated”⁶⁶. Dette utsagnet er til dels beskrivende. På den ene siden vil det være vanskelig å nå et fullt etisk, moralsk og juridisk potensial i et demokratisk samfunn, dersom vi behandler de svakeste i samfunnet dårlig, være seg dyr, barn, funksjonshemmede eller eldre.

På den andre side kan og har vi et etisk, moralsk og godt juridisk potensial for å verne om de svakeste i samfunnet, dermed fungerer vi som et samfunn selv om mange mener at dyr dessverre har dårlig vern. Balansen i samfunnet er jo nettopp at dersom et dyr er til fare for omgivelsene, så avlives den ofte etter loven. I likhet så må det være straff for eiere som avliver eller behandler dyr på en måte som strider med loven, fordi denne typen voldelige handlinger indikerer at dyreholderen er til fare for omgivelsene.

⁶⁶ https://www.azquotes.com/author/5308-Mahatma_Gandhi/tag/animal

6 Kilder

6.1 Lover

6.1.1 Norsk rett

Lov av 7 juni 1935 nr. 13 om dyreverv (dyrevervloven 1935)

Lov av 20 desember 1974 nr. 73 om dyreverv (dyrevervloven 1974)

Lov av 21 juni 2019 nr. 63 om forbud mot hold av pelsdyr

6.1.2 Utenlandsk rett

Sverige:

Brottsbalk (1962:700) 21. desember 1962

Djurskyddslagen (2018:1192) 20. juni 2018

Danmark:

Lov nr. 133 af 25. februar 2020 om dyreværn (dyreværnsloven)

6.2 Forskrifter

Forskrift 11. oktober 1998 nr. 991 om avlivning av hund og katt

6.3 Forarbeider

Ot.prp. nr. 3 (1935) om lov om vern av dyr

Ot.prp. nr.27 (1973-1974) om lov om dyreverv

Ot.prp. nr.68 (1999-2000) om lov om endringer i lov 20. desember 1974 nr. 73 om dyreverv

Ot.prp. nr.15 (2008-2009) om lov om dyrevelferd

Prop. 99 L (2018-2019) Om lov om forbud mot hold av pelsdyr

Innst. 348 L (2018-2019) Om lov om forbud mot hold av pelsdyr

Innst. 206 S (2019-2020) innstilling fra justiskomiteen om representantforslag fra stortingsrepresentant Une Bastholm om å innføre obligatorisk ID-merking av hund og katt.

6.4 Rettspraksis

6.4.1 Høyesterettspraksis

HR-2016-295-A (Lukas-dommen)

HR-2017-1250-A (Leo-dommen)

HR-2019-1645-A

6.4.2 Underrettspraksis

TOSLO-2012-184419

TSTRO-2015-137298

TVTRA-2015-54297

6.5 Literatur

6.5.1 Bøker

Stenevik, Inger Helen og Cecilie M. Mejdell, *Dyrevelferdsloven:*

Kommentarutgave, universitetsforlaget 2011.

6.5.2 Artikler

Andersen, Kjell V., *Dolus eventualis – tolv år etter*, Jussens Venner, Volum 44 (publisert 07.07.09), URL:

<https://www.idunn.no/jv/2009/03/art01> (lest 08.05.20)

Elveos, Beth-Kajsa, «Flere ønsker å adoptere dyr under koronakrisen», *Aftenposten.no* (publisert 8. april 2020), URL:

<https://www.aftenposten.no/norge/i/Jo534J/flere-oensker-aa-adoptere-dyr-under-koronakrisen> (lest 13. april 2020)

Norsk Kennel Klubb, *justiskomiteen sier nei til obligatorisk ID-merking av hund*, nkk.no (publiseringsdato fremkommer ikke), URL:

<https://www.nkk.no/nkk-mener/justiskomiteen-sier-nei-til-obligatorisk-id-merking-av-hund-article171346-1051.html> (lest 04.05.20)

Unosen, Hilde, «Folk vil ha Korona-katt. Men ikke hvilken som helst katt», *Dagsavisen.no* (publisert 29.04.20), URL:

<https://www.dagsavisen.no/oslo/folk-vil-ha-korona-katt-men-ikke-hvilken-som-helst-katt-1.1707429?fbclid=IwAR1JN-g71sk7BNGwOXkhBYItUu0CognIv6JmR8sOTcyRPBi9c6VrakpjxVg> (lest 04.05.20)

Vels, Katrin og Malin Prytz, jurister i NOAH – for dyrs rettigheter, «Bekymrende utvikling i rettspraksis for dyrevelferdskriminalitet», *Folkebladet.no* (publisert 02.12.19), URL:

<https://www.folkebladet.no/meninger/ordetfritt/2019/12/02/Bekymrende-utvikling-i-rettspraksis-for-dyrevelferdskriminalitet-20515876.ece> (lest 26.04.19)

Øyhovden, Asbjørn, *Fant døde hunder i skogen og i fryseboks*, tv2.no (publisert 05.05.2020), URL:

<https://beta.tv2.no/nyheter/11426757/> (lest 06.05.2020)

6.6 Andre kilder

Bastholm, Une, representantforslag om å innføre obligatorisk ID-merking av hund og katt, Dokument 8: 175 S (2018-2019)

Elden, John C., «Preventive hensyn» i Store norske leksikon, 10. juli 2017,
https://snl.no/preventive_hensyn (lest 01. juni 2020).

Elvsveen, Kristian Martin Haagensen, *Dyrs rettigheter – en analyse av egenverdibestemmelsen i dyrevelferdsloven § 3*, det juridiske fakultet, Bergen, 09.12.2014,
URL:

<http://bora.uib.no/bitstream/handle/1956/9333/129428611.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
(lest 25.01.2020)

Dahlback, Monica, *Sammenligning av lovgivningen for dyremishandling i Norge, Sverige og England*, det juridiske fakultet, Oslo, 25.11.2013, URL:

<https://www.duo.uio.no/bitstream/handle/10852/38544/544.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
(lest 10.03.2020)

Presentert av Oslo Advokat RUV, (forfatter og dato for publisering fremkommer ikke av artikkelen), URL: <http://jusinfo.no/index.php?site=default/721/2022/2078/2080> (lest 01. juni 2020)

Søkeresultat for høyesterettspraksis angående dyrevelferdsloven § 37, URL:

<https://lovdata.no/pro/#result&id=2499> (lest 02.02.2020)

Dyrebeskyttelsen Norge, *arbeidsområder*, dyrebeskyttelsen.no (publiseringsdato fremkommer ikke), URL:

<https://www.dyrebeskyttelsen.no/arbeidsomrader/> (lest 04.05.20)

Mattilsynet, *Mattilsynets arbeid med dyrevelferd – rapport 1. og 2. tertial 2019*, mattilsynet.no (publiseringsdato fremkommer ikke), URL:

https://www.mattilsynet.no/dyr_og_dyrehold/dyrevelferd/rapporter_om_dyrevelferd/mattilsynets_arbeid_med_dyrevelferd_rapport_1_og_2_tertial_2019.36486/binary/Mattilsynets%20arbeid%20med%20dyrevelferd%20-%20rapport%201.%20og%202.%20tertial%202019 (lest 09.05.2020)

https://www.azquotes.com/author/5308-Mahatma_Gandhi/tag/animal (lest 20.05.2020)